

ANDREJ LAŽETA

Katoliške dogme so posledica razumne vere

Prispevek želi na podlagi okrožnice *Vera in razum* pokazati, da so dogme katoliške vere izrečene na podlagi razuma, ki išče resnico, ko se srečuje z Božjim razodetjem, ki izraža resnico vere. Tako vera in razum na skupnem temelju resnice gradita t. i. sistem verskih resnic, ki se razumsko in organsko dopolnjujejo.

UVOD

Naslov tega prispevka bi se morda komu utegnil zdeti nerazumen; prav tako trditvi okrožnice *Vera in razum*: »Vera zahteva, naj bo njen predmet dojet s pomočjo razuma« (FR 42) ali: »Vera je zagovornica razuma« (prim. FR 5), saj pojem dogma splošno pojmuje kot »trditev, načelo, ki temelji na avtoriteti, ne na znanstvenih dokazih«. Torej na podlagi razlage, ki ji Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) pripisuje navadno slabšalni pomen, in ne na podlagi razlage: »Temeljni, nespremenljivi verski nauk,« ki mu SSKJ pripisuje religijski pomen (SSKJ 2002, s. v. »dogma«). V tem prispevku se želimo ukvarjati s slednjo razlago in na podlagi okrožnice *Vera in razum* (FR) sv. Janeza Pavla II. pokazati, da je katoliške dogme pomagal izoblikovati razum in niso samovolja avtoritete cerkvenega učiteljstva.

VERA KATOLIŠKE CERKVE

Vera Katoliške cerkve ni v prvi vrsti nauk ali skupek verskih resnic, tudi ne ideologija ali zgolj svetovni nazor. Vera Cerkve je dogajanje med absolutno svobodno osebo Boga in relativno svobodno osebo človeka (Strle 1971, 20).

Vera tako ni rezultat zasebnega tehtanja, ko »jaz« sam zase razmišlja o resnici. Vera je namreč posledica dialoga, izraz poslušanja, je sprejemanje in odgovarjanje, ki človeka po »moji« in »tvoji« medsebojni pripadnosti uvaja v skupnost enako verujočih, »jaz« in »ti« v »mi« tistih, ki isto verujejo (Ratzinger 1975, 58).

Tako je vera, ki jo ohranja in oznanja Cerkev, korelat Božjega razodetja in bi jo mogli na kratko označiti kot razumen človekov odgovor razodevajočemu se Bogu. Z vero se vernik oz. Cerkev oklene Boga, pri čemer so

nauki in pojmi o Bogu drugotnega pomena, vendar znotraj dinamike vere nujno potrebni za ohranjanje in poglobljanje vere tako pri osebnem kakor tudi skupinskem srečanju oz. srečevanju z Bogom (Strle 1967, 162–163).¹

Kajti dejansko je bil prvotni smisel dogmatičnih formulacij v Cerkvi prav v tem, da omogočijo skupno priznavanje Boga in skupno češčenje (Ratzinger 1975, 63). Obenem omogočajo tudi razloček med krivo in pravo vero, med resnico in neresnico. Vera je namreč prepričana in prepričljiva zagovornica razuma (FR 56), ker je razum po svoji naravi obrnjen k resnici in jo je sposoben doseči (FR 49). Vera in razum sta namreč kakor dve krili, ki človeškemu duhu omogočata, da se dvigne k zrenju resnice (FR 1).

Na primarnost samorazodetega Boga v katoliški veri je opozoril Drugi vatikanski koncil,² ko je s sklicevanjem na svoje predhodnike – posebej na Tridentinski in Prvi vatikanski koncil (BR 1, 5, 8, 10) poudaril, kar so zanemarjali mnogi teološki učbeniki in šolski katekizmi, namreč da vsebina pojma Božje razodetje niso le doctrina divina tj. Božji nauki ali od Boga razodete resnice, pač pa Bog sam (BR 2). S to trditvijo zadnji koncil opozarja na t. i. osebno vero.³ Oseben poziv oz. osebno razodetje Boga človeku nujno terjaja človekov osebni odgovor Bogu, tj. osebno vero, kot jo poznamo iz Svetega pisma, in ne zgolj razumsko pritrditev Božjemu razodetju ter drugim verskim resnicam. Takšno osebno vero Prvi vatikanski koncil pojmuje kot popolno pokorščino razuma in volje Bogu (VC 31).

Na tej ravni, v luči osebnega odgovora človeka Bogu – oz. osebne vere –, kot ga poznamo iz Svetega pisma, Anton Strle po L. Malevezu povzema vsebino vere v tri bistvene točke:

1. izpovedovanje (*confessio*) ali poveličevanje Boga (k temu spada *cognito et agnitio Dei*, tj. spoznanje in priznanje Boga, iz česar priteka »*confessio*«);
2. zaupanje (*fiducia*, *confidentia*) v Božje obljube in v Božjo zvestobo;

3. pokorščina (*obedientia*) Božjim zapovedim oz. Božji volji (Strle 1967, 163–165).

Jozef Ratzinger k temu dodaja še edinost (občestva Cerkve). Po njem k veri v osnovi sodijo: izpoved, beseda (kar vsebujejo že zgornje Strletove točke) in edinost, ki jo ustvarja beseda; k veri po Ratzingerju spada pristop k bogoslužju občestva in končno tista skupnost, ki jo imenujemo Cerkev. Krčanska vera namreč ni ideja, temveč življenje, ni duh, ki biva sam zase, ampak inkarnacija, duh v telesu zgodovine in njenega občestva. Vera tako ni mistika individualne identifikacije duha z Bogom, ampak pokorščina in služba resnici, ki jo spoznava razum: preseganje samega sebe, osvoboditev sebe ravno s tem, da sem pripravljen služiti temu, česar nisem sam napravil in si nisem sam zamislil, pač pa sem spoznal; gre za osvobajanje samega sebe s sprejemanjem službe za celoto (Ratzinger 1975, 65). Kajti vera daje svoj pristanek Božji resnici sami na sebi (FR 44; prim. S. th. II-II, 45, 1 ad 2).

Verske resnice, ki izražajo vsebino vere, vsaj v Katoliški cerkvi, človeka v celoti presegajo. Presegajo tudi vse nositelje službe cerkvenega učiteljstva, ki so jih definirali in izrekli, saj s tem niso izrekli nič bistveno svojega, ampak le potrdili tisto, kar so prejeli od Boga in tistih, ki so isto vero izpovedovali že pred njimi, ter na podlagi razuma in Božjega razsvetljevanja z nadnaravno vero spoznavajo za resnično. Od cerkvenega učiteljstva definirane verske resnice so tako le več medsebojno razumno dopolnjujočih si povedkov enega samega povedka, ki je v izpovedi vere vedno Bog sam in ga človek zaradi svoje omejenosti ne more izraziti niti misliti z zgolj enim samim povedkom.

Tako se tudi pri veri v vsebino definiranih verskih resnic – ki so nekakšen korelat vere; tj. razumnega odgovora na razodevanje Boga – vera verujočega ne usmerja na obrazec, ki hoče le po človeško izraziti ta ali oni vidik neizrekljive vere v skrivnosti Boga, temveč na stvarnost, ki jo obrazec verske resnice opredeljuje, ki je končno vedno Bog sam (Strle, 1997, 12; prim S. th. II-II, 1, 2 ad 2).

Katoliška vera in njena teologija se namreč ne ukvarjajo, kakor smo že zapisali, z definicijo verske resnice, ampak z njeno vsebino, in prav tako ne z idejo kakor platonizem, pač pa z osebnim in razodetim Bogom, tako kot se je čudovito izrazil bl. kardinal Newman: »Tisto, od česar so cerkveni očetje kakor tudi apostolski ljudje v vseh časih živeli, ni določeno število teoloških stavkov in določb, marveč Kristus sam, kolikor je živo predstavljen v evangelijih. Ali ne verujemo v nekoga, ki je pričujoč v tabernaklju? In ta nam vendar ni formula ali pojem, temveč dejstvo, tako resnično, kakor mi sami.« (Newman 1967, 169)

Verske resnice torej nastajajo, ko se Cerkev trudi na podlagi razuma izraziti vsebino odgovorov na vprašanja: »Kdo je Bog?« in »Kdo je Kristus?« ali »Kdo je Kristusova mati?« itd. Vsebina odgovorov na ta vprašanja niso umotvor Cerkve, ampak jih ta po cerkvenem učiteljstvu na podlagi razuma, ki išče resnico, zajema iz Božjega razodetja, tj. svetega (apostolskega) izročila in Svetega pisma (BR 9–10).

SVETO PISMO, SVETO IZROČILO IN CERKVENO UČITELJSTVO

Tako sveto izročilo kot Sveto pismo pritekata iz istega Božjega studenca (BR 9; KKC 80). Oba imata izvor v Božjem razodetju, tj. pozivu Boga, ki terja razumen človekov odgovor na to razodetje, tj. vero.

Obe dinamiki, tako Božjega razodetja kot človeške vere, se dogajata v t. i. zgodovini odrešenja. Ta časovna oz. zgodovinska komponenta pa človeštvu in tudi posamezniku na podlagi razuma ter zgodovinskega spomina omogoča, da vedno globlje in jasneje spoznava Boga, seveda z vsemi človeškimi omejitvami in ob upoštevanju vsega, kar so resničnega in razumnega izročili v verovanje predhodniki (predniki) v veri, začenši z Abrahamom, očetom naše vere (prim. Gal 3,7–8; 29). Tako se v človeški govorici uteleša govorica Boga, ki priobčuje svojo resnico z občudovanja vredno naklonjenostjo, ki ustreza logiki učlovečenja

(FR 94). Človek lahko resnico izrazi s svojo zgodovinsko in umeščeno govorico, ki presega jezikovni dogodek. Tako resnica ni nikoli ujeta v prostor in kulturo; le spoznana je v zgodovini, ki jo presega (FR 95). Modrost križa denimo presega vse kulturne meje in nas zavezuje, da se odpremo vesoljnosti resnice (FR 23), ki jo človek lahko doseže le z razumom (FR 20). Z lastnim čutenjem brez upoštevanja razuma se lahko človek dokoplje le do nekakšne svoje »subjektivne resnice«, ki pa ni nujno prava resnica oz. sploh ni resnica, če se razumno objektivno ne sklada z vesoljno resnico.

Zaradi tega se spoznanje človeštva o Bogu in spoznanje posameznika o Bogu med sabo močno prepletata in skladata v preseku tistega dela spoznanja oz. verovanja, ki ga Cerkev prepozna kot skladnega z resnico, tako da spoznanja človeštva o Bogu plemenitijo posameznikovo spoznanje o Njem in nasprotno. Vera namreč išče umevanje, je zatrdil sv. Anzelm, ker je hrepenenje vernika po globljem spoznanju Boga neločljivo povezano z vero (KKC 158). Vera (prava nadnaravna vera) pa je neločljivo povezana z razumom in resnico, ker vsi ljudje težimo po spoznanju, kakor je ugotovil že Aristotel (FR 25); vera se namreč razuma ne boji, ampak mu celo zaupa (FR 43), ker želi verovati v resnico.

Čeprav tako Sveto pismo kot Prvi vatikanski koncil poudarjata, da je mogoče naravno spoznanje Boga na podlagi človeškega razuma (FR 53), je Prvi vatikanski koncil posebej poudaril, da je Bog človeku znatno nadnaravno pomagal pri spoznanju Boga: »Vendar je Bog v svoji modrosti in dobroti hotel človeškemu rodu po drugi in sicer nadnaravni poti razodeti sam sebe in večne sklepe svoje volje.« (VC 28)

Razodetje oz. razodevanje Boga je bilo med zgodovino odrešenja shranjeno v en sam Cerкви izročen sveti zaklad Božje besede, ki ga sestavljata sveto izročilo in Sveto pismo (BR 10). Zaradi tega je že Tridentinski koncil zatrdil, da Cerkev svoje gotovosti glede Božjega razodetja ne zajema samo iz Svetega

pisma, ampak tudi iz svetega izročila; zato je potrebno oboje ceniti z enako ljubeznijo in spoštovanjem (BR 9). Tako Sveto pismo za Cerkev ni edina referenca,⁴ ker dejansko dobiva »vrhovno pravilo svoje vere« (BR 21) iz enotnosti, ki jo je Sveti Duh udejanjil med svetim izročilom, Svetim pismom in cerkvenim učiteljstvom v takšni vzajemnosti, da ti trije ne morejo obstajati neodvisno drug od drugega (BR 10; FR 55).

SVETO PISMO

Na nek način bi mogli celo trditi, da se je tudi Sveto pismo, vsaj po vsebini, rodilo iz svetega izročila⁵ in je tako načelo sola scriptura že samo po sebi nesmiselno. Ob tem je seveda potrebno upoštevati, da je bila od Boga razodeta resnica, ki jo vsebujejo in posredujejo svetopisemske knjige, zapisana po navdihnjenju Svetega Duha in imajo Boga za avtorja ter so kot takšne izročene Cerkvi. Pri njihovem sestavljanju je Bog ljudi tako naravnal (tudi s svetim izročilom), da so ob uporabi svojih sposobnosti in moči – na temelju Božjega delovanja v njih in po njih – kot avtorji zapisali, kar je Bog hotel (BR 11). Praviloma opisujejo Božje posege v zgodovini odrešenja, ki so dopolnjeni z odrešenjem človeka.

Zaslužni papež Benedik XVI. je proces, v katerem je nastalo javno razodetje, čudovito opredelil v svojem metodološkem uvodu⁶ h knjigi Jezus iz Nazareta I., v kateri je podal svoj osebni odgovor na Božje razodetje (tj. predstavitev svoje osebne vere): »Kdor gleda na ta proces [nastajanja Svetega pisma] – ki gotovo ni premočrten, marveč pogosto dramatičen in vendar napredujoč – z vidika Jezusa Kristusa, more spoznati, da v celoti obstaja smer: Stara in nova zaveza namreč spadata skupaj. Gotovo, kristološka hermenevtika, ki v Jezusu Kristusu vidi ključ celote in se od njega uči razumevati Biblijo kot enoto, predpostavlja odločitev vere in ne more priti iz gole historične metode. Toda ta odločitev vere nosi v sebi razum – historični

razum – in omogoča, da vidimo notranjo enoto Pisma in tako tudi na novo razumemo njene posamezne odseke poti, ne da bi jim odvzeli njihovo historično izvirnost.« (Ratzinger 2007, 15–16) Božje razodetje, tj. resnica, ki jo je Bog o sebi in svojem življenju zaupal človeku, se torej vpisuje v čas in zgodovino, celo učlovečenje se zgodi v »polnosti časa« (Gal 4,4; FR 11).

Tako je po Ratzingerju povezava med »Božjim ljudstvom« in Svetim pismom na podlagi zgoraj opisanega historičnega razuma, temelječega na resnici, bistvenega pomena za življenje iz vere, saj Božje razodetje ostaja zaznamovano s skrivnostjo in samo vera omogoča, da prodiramo v njegovo skrivnost in jo skladno umevamo (FR 13). Zaradi tega je Sveto pismo »z ene strani knjiga – Pismo – od Boga prihajajoče merilo in usmerjajoča moč za ljudstvo, a z druge strani Pismo vendar živi prav v tem ljudstvu, ki samo sebe presega v Pismu in tako – v poslednji globini od učlovečene Besede – postaja prav ljudstvo Boga. Božje ljudstvo – Cerkev – je živi subjekt Pisma; v njej so svetopisemske besede vedno navzočnost. Poleg tega to ljudstvo samo sebe sprejema od Boga, naposled od telesnega Kristusa, in se mu pusti podrejeni, voditi in peljati. Tako posamezne knjige Svetega pisma kakor tudi Pismo kot celota kratko malo niso leposlovje.« (Ratzinger 2007, 17–18) Božje razodetje je neprimerno več kot leposlovje: v človeški govorici se uteleša govorica Boga (FR 94).

SVETO IZROČILO

Vzporedno z nastajanjem Svetega pisma je iz izvira Božjega razodetja pritekla tudi živa reka svetega izročila, ki ga je Cerkev prejela od apostolov⁷ in ga v celoti predaja njihovim naslednikom, da ga ob razsvetljujočem vodstvu Duha resnice v svojem oznanjevanju zvesto ohranjajo, razlagajo in razširjajo (BR 9; KKC 81). Apostolom je bilo tako sveto izročilo kot Sveto pismo zaupano od Kristusa in Svetega Duha. Božje razodetje in sveto izročilo sta

tako tesno povezana in drug drugega deležna ter oba skrbita, da je v Cerkvi navzoča in rodovitna Kristusova skrivnost (BR 8–9; KKC 80–81). Prav dejstvo, da gremo vse do korenin izročila, nam danes omogoča izraziti izvorno in novo misel, ki je obrnjena v prihodnost (FR 85). Takšno svežost izvora izročila je Cerkev večkrat dokazala, pravzaprav vedno, ko je definirala verske resnice.

Nauk o apostolskem izročilu je osvetlil sv. Irenej Lyonski (+202) v svojem delu *Proti krivim veram*, v katerem je zavrnil gnostike, ki so menili, da je vera, ki jo uči Cerkev, samo simbolizem za preproste ljudi, ki ne zmorejo dojeti višjih resničnosti kakor oni. Proti njihovemu postavljanju nad Božje razodetje (tako Sveto pismo kot sveto izročilo) in nad cerkveno učiteljstvo se je zoperstavil z razlago vsebine apostolskega izročila, ki ga lahko povzamemo v štirih točkah:

Apostolsko izročilo je po sv. Ireneju:

- **javno**, ker je vsebina vera, ki jo Cerkev posreduje, tista, ki jo je prejela od Božjega Sina in apostolov ter do nas prihaja po nasledstvu škofov. Tako sta bistvena za javnost apostolskega izročila nasledstvo škofov (osebnostno načelo) in apostolsko izročilo (doktrinalno načelo), ki ohranjata regula fidei – pravilo vere, ki je istovetno z vero apostolov, medtem ko se gnostiki oklepajo izročil, ki so zasebna ali celo tajna.
- **pnevmatično**, ker njegovo predajanje vodi Sveti Duh, tako da Cerkev neprestano prenavlja, pomlaja in dela rodovitno po mnogih karizmah, obenem pa ohranja vero apostolov. Nasprotno temu pa gnostična izročila živijo le nekaj časa in prej ali slej potonejo v pozabo, nato pa jih nadomestijo nova izročila.
- **edino in vesoljno**, je eno samo in ga Cerkev, razsejana po vsem svetu, skrbno varuje z znatno pomočjo Svetega Duha, medtem ko si gnostična izročila med seboj nasprotujejo in niso v edinosti.
- **edino z rimsko Cerkvijo**, ki sta jo ustanovila apostolska prvaka Peter in Pavel. Rimska Cerkev je po zakonitem Petrovem

nasledniku glavni vir apostolskega izročila in merilo za njegovo pristnost v vseh ostalih krajevnih Cerkvah. (Pojavnik 2018, 30–33).

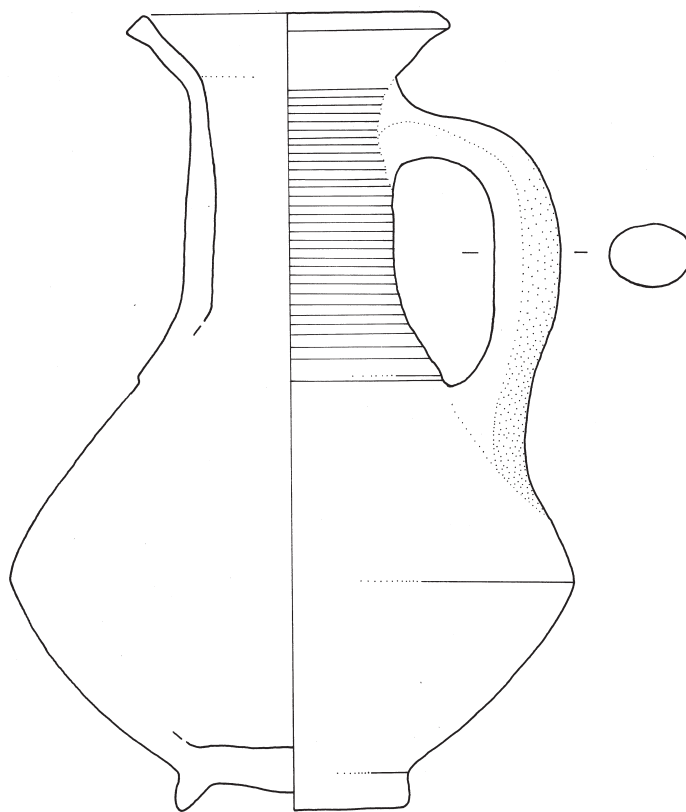
Znotraj dinamike razodevajočega se Boga – tako po Svetem pismu kot po svetem izročilu – in človekovega odgovora na razodetje (razodevanje) Boga se je rodila vera, ki je utemeljena na podlagi (zgodovinskega) razuma in s tem osvobojena zgolj trenutnih čustev, občutij, idej in mnenj ter je omogočila, da smo kristjani v osebi Jezusa Kristusa dokončno razbrali razodetje Boga, kar povzemajo prve vrstice Pisma Hebrejcem: »Velikokrat in na veliko načinov je Bog nekoč govoril očetom po prerokih, v teh dneh poslednjega časa pa nam je spregovoril po Sinu [...]. On je odsvit njegovega veličastva in odtis njegovega obstoja, z besedo svoje moči nosi vse.« (Heb 1,1) Razodetje Boga je v Jezusu Kristusu dopolnjeno. Zadnji koncil je na podlagi 1 Tim 6,14⁸ in Tit 2,13⁹ zatrdil, da pred drugim prihodom Jezusa Kristusa ne smemo pričakovati nikakršnega novega javnega razodetja (BR 4).

Tako sveto izročilo in Sveto pismo skupaj sestavljata eno samo apostolsko zapuščino – depositum fidei¹⁰ – ki jo mora Cerkev zvesto varovati in izročati kot dobrino, ki je za vse ljudi zveličavna (BR 8–10; C 20; prim. KKC 80–87).

V svetem izročilu in Svetem pismu je ohranjeno vse, kar je Bog ljudem želel razodeti, in na način, kot je želel razodeti. K zakladu vere ni mogoče več ničesar dodati, vendar človek zaradi svoje omejenosti še ni spoznal vsega zaklada vere v vsej njeni polnosti. Apostolsko izročilo namreč v Cerkvi ob podpori Svetega Duha napreduje v smislu, da raste razumevanje izročenih stvari in besed po preudarjanju in preučevanju vernikov, ki to premišlujejo v svojem srcu (prim. Lk 2,19.51), po notranjem uvidevanju duhovnih stvarnosti, kakršnega dobivajo iz izkustva, in po oznanjevanju tistih, ki so s škofovskim nasledstvom prejeli zanesljivo karizmo resnice. Torej Cerkev v stoletjih stalno teži k polnosti Božje resnice, dokler se v njej ne izpolnijo Božje besede (BR 8).

Bikonični vrč z narebrenim vratom in prstanastim dnom

Najdišče: Hebron (?)

Višina: 18,5 cm

Premer ustja: 7,5 cm

Inv. št.: 59

Datacija: pozna bronasta doba (1400–1300 pr. Kr.)

Foto: Tomo Jeseničnik

CERKVENO UČITELJSTVO

Naloga avtentične razlage svetega izročila in Svetega pisma je zaupana živemu cerkvenemu učiteljstvu, ki svojo avtoriteto izvršuje v imenu Jezusa Kristusa na podlagi njegovih besed: »Kdor vas posluša, mene posluša« (Lk 10,16; prim. Mt 18, 17,18; 16,18-19; Jan 21,15-17; KKC 87; C 20). Cerkevno učiteljstvo ni vezano na posamezne osebe, temveč na službo znotraj Cerkve. Tako je nezmotnost cerkvenega učiteljstva samo »deležnostna« pri osebi, ki je nositelj službe Cerkevne učiteljstva, in ni vezana, kaj šele da bi imela svoj temelj ali izvor v npravnem življenju nositelja službe cerkvenega učiteljstva (Strle 1997, 16).

Vendar to ne pomeni, da je zaradi deležnostne nezmotljivosti cerkveno učiteljstvo nad Svetim pismom ali svetim izročilom, ampak jima lahko le služi, tako da ju po Božjem naročilu in podpori Svetega Duha pobožno posluša, sveto čuva in zvesto razlaga (BR 10). Tako naloga cerkvenega učiteljstva ni vero prilagajati niti dopolnjevati, kaj šele spremenjati ali vsebini vere kaj odvzeti ali dodati, pač pa izročeno vero – depositum fidei – ob vseh mogočih situacijah in vprašanjih sedanjosti ohraniti ter predati znotraj aktualne zgodovinske situacije, da bi se uresničile Kristusove besede: »Še veliko vam imam povedati, a zdaj ne morete nositi. Ko pa pride on, Duh resnice, vas bo uvedel v vso resnico, ker ne bo govoril sam od sebe, temveč bo povedal, kar bo slišal, in oznanjal vam bo prihodnje reči.« (Jn 16,12-13). Nositelj službe cerkvenega učiteljstva, ki bi depositum fidei želel spremeniti, okrniti ali dopolniti, bi izgubil deležnost nezmotljivosti, ker bi prestopil meje svojih pooblastil in karizme.¹¹

Naloga cerkvenega učiteljstva je tako vsesplošno, univerzalno soglasje – sensus universalis – glede vprašanj vere in npravi ter pravilno in obvezujoče izražanje glede tega. Pri tem mora cerkveno učiteljstvo skrbeti predvsem, da v »horizontalnem« soglasju današnje Cerkve ne zanemari »vertikalnega« soglasja. To pomeni, da mora biti v soglasju

tako z viri vere kot prejšnjimi rodovi (Sorč 2003, 51), tako da lahko cerkveno učiteljstvo z apostoli ponovi: »Sveti Duh je sklenil in mi z njim« (Apd 15,28) in s prvakoma apostolov zatrdi: »Nismo sledili večje izmišljenim bajkam« (2 Pet 1,16) ter: »Vem, komu sem veroval« (2 Tim 1,12).

Drugi vatičanski vesoljni cerkveni zbor je v Dogmatični konstituciji o Božjem razodetju (BR) opredelil neločljivo povezanost svetega (cerkvenega) izročila, Svetega pisma (javnega razodetja) in cerkvenega učiteljstva. Zatrdil je celo, da ni enega brez drugega, vse skupaj pa ob delovanju Svetega Duha vsako na svoj način učinkovito prispeva k zveličanju duš (BR 10), ki je smisel vere v odrešenika Jezusa Kristusa (prim. 1 Pt 1,8-12).

VERKE RESNICE IN NJIHOVA HIERARHIJA

Želja človeškega razuma po spoznanju resnice in zgodovina odrešenja omogočata teologijo, tj. govor o Bogu, s tem pa tudi definicije verskih resnic, s katerimi Cerkev razodeva vsebino svoje vere oz. tisto, kar je našla v zakladu vere in še ni bilo jasno izraženo oz. osvetljeno. Do verskih resnic se Cerkev lahko dokoplje s pomočjo delovanja Boga – razodevanja človeku in razsvetljevanja človeka po Svetem Duhu – ter razuma, s katerim odgovarja na razodetje Boga in tako vsebino verskih resnic pogloblja, še izčrpneje spoznava ter razlaga.

Ni pa človek – čeprav papež ali svetnik – sposoben verskih resnic, ki jih najde v zakladu vere, obvladati niti jih spremeniti, ker ga tako zgodovinsko, ontološko kot bivanjsko presegajo, pač pa lahko nanje odgovori le tako, da jih sprejme ali zavrže oz. z vero ali nevero. Pri verski resnici namreč ne gre za vprašanje, kaj subjekt misli o stvari, ampak za vprašanje, kakšna stvar v resnici je.¹² Npr. ne, kdo je zame Kristus, ampak kdo v resnici je Kristus. Človek je namreč zmožen, da pride do spoznanja resnice, spoznanja, ki privede do objektivne resnice na osnovi skladnosti

med stvarnostjo in umom – *adaequatio rei et intellectus*. To zahtevo, ki je veri lastna, je izrecno potrdil 2. vatikanski koncil: »Razum se namreč ne omejuje zgolj na območje pojavov: sposoben je namreč z resnično gotovostjo doseči umljivo stvarnost, čeprav je zaradi greha deloma zamračen in oslavljen.« (CS 15; FR 82)

Ko torej razum teži k skladnosti stvarnosti in uma, da bi v motrenju Božjega razodetja našel resnico (FR 82), so se na podlagi zgodovinskega razuma oblikovale verske resnice, ki jih je cerkveno učiteljstvo vernikom predložilo v verovanje, ker so vsebovane v Božjem razodetju,¹³ čeprav ne izrecno, ali pa kadar je cerkveno učiteljstvo dokončno opredelilo resnice, ki so z razodetjem v nujni zvezi (KKC 88).

Njihove medsebojne vezi in koherentnost (medsebojna skladnost) omogočajo poglobljanje v razumevanju Kristusove skrivnosti in s tem skrivnosti Boga (KKC 90; VC 39; C 25). »Znotraj katoliškega nauka obstoji neki red ali ‚hierarhija‘ resnic, ker je njihova zveza s temeljem krščanske vere različna.« (E 11)

Ta nauk je zastopal že sv. Tomaž Akvinski, ko je zatrdil: »Predmet vere je prva resnica,« ki se po sv. Tomažu nanaša direktno na Boga in na druge stvari, samo če so usmerjene na Boga. Formalno gledano je namreč predmet vere Bog sam, materialno pa lahko tudi druge stvari, če se nanašajo na Boga (S. th. II-II, 1, 1) Akvinski je dodal, da je sicer Bog, na katerega se vera usmerja, enovit, nesestavljen, le da se človeku, ki se mu bliža s svojega stališča, zdi nekaj sestavljenega; zato je človek zaradi svoje omejenosti prisiljen o Bogu uporabljati več povedkov, ne le enega samega, ko govori o Njem (S. th. II-II, 1, 2).

O vprašanju hierarhije resnic je izčrpno razpravljal Anton Strle v razpravi Hierarhija resnic, kjer je pokazal, da hierarhijo resnic pozna že Nova zaveza. Že pri apostolskih očetih je spadala k jedru krščanske vere in so jo kasneje upoštevali tudi cerkveni očetje.¹⁴ Najnatančnejše jo je v zgodovini teologije upošteval sv. Tomaž Akvinski, čeprav ne pod tem imenom.

Že od cerkvenih očetov naprej so razlikovali med pravilom vere – *regula fidei* – in o stvarih, o katerih je mogoče še razpravljati – in *quaestionen venire*. Tudi rimski katekizem, ki je bil izdan po Tridentinskem koncilu, je še upošteval bistveno in poglavitno (apostolsko vero, zakramente, zapovedi in očenaš), tako da imajo tudi pri posameznih verskih navedkih tisti, ki direktno govoré o Bogu, središčno mesto, ostalo pa je organsko razvrščeno in razčlenjeno v živo enoto okoli prvenstvenega in centralnega. Žal so nasledniki rimskega katekizma potridentske dobe zaradi polemike s protestanti in enciklopedisti takšno razvrstitev opustili (Strle 1971, 21–24).

VERSKÉ RESNICE GLEDE NA NJIHOVO VSEBINO

Verske resnice lahko delimo glede na posamične člene vere – *articulum fidei* –, kot so jih delili cerkveni očetje, sv. Tomaž Akvinski in potridentski rimski katekizem, glede na:

1. tiste člene vere, ki so direktno naravnani na formalni predmet verovanja, tj. na Boga samega in druge, ki so na Boga naravnani indirektno;
2. na verske povedke, ki sami po sebi spadata k bistvu vere (ti so nujno potrebni za zveličanje, ker naravnost usmerjajo v večno življenje) in druge, ki jih le dopolnjujejo;
3. glede na člene vere, ki so le nekakšna »obleka prave vere,« glede katere nihče – niti razodetje, niti izročilo, niti učiteljstvo – ne namerava nič dokončnega trditi, a vseeno ne nasprotujejo pravi veri in je mogoče o njih razpravljati ter jih tako trdneje spoznati (Strle 1971, 22–23).

VERSKÉ RESNICE GLEDE NA NJIHOVO DOGMATIČNO DEFINICIJO

Tem delitvam verskih resnic glede na njihovo vsebino pa se je v zgodovini pridružila še formalna razvrstitev po sistemu teoloških kvalifikacij, to se pravi po večji ali manjši bližini dogmatični definiciji. Takšne

definicije je izrekalo in jih še izreka cerkveno učiteljstvo, ko želi kakšen člen vere, ne nujno navezujoč se direktno na Boga, opredeliti, da bi preprečilo napačno spoznanje ali mišljenje o razodetem Bogu.¹⁵ Pri tej delitvi je potrebno posebej razlikovati med dvema skupina izjav cerkvenega učiteljstva:

4. izjave de fide definita vsebujejo dokončno in nezmotno odločitev¹⁶ cerkvenega učiteljstva (papeža ali vesoljnega koncila, ki ga je papež potrdil). To so samo tiste izjave, pri katerih je namen dogmatičnosti (veroobveznosti) jasno izražen. Za takšne izjave se od vernikov pričakuje vera, ne zgolj religiozna pritrditev, ker so bile vedno predmet vere Cerkve, čeprav ne jasno izražene (C 25).
5. izjave de fide so navadni službeni izrazi cerkvenega učiteljstva, nimajo pa absolutnega jamstva nezmotljivosti in niso dokončne, ker jih cerkveno učiteljstvo ni hotelo dokončno predložiti pravemu zakladu vere. Za takšne izjave se od vernikov pričakuje le – consensus religiosus – religiozno pritrditev vernikov (C 25).

De fide definita, tj. dogme oz. slovesne izjave cerkvenega učiteljstva, so enakovredni le tisti dokumenti, ki že dolgo časa v Cerkvi uživajo velik ugled. To so recimo stavki sv. Cirila Aleksandrijskega zoper Nestorija, seznam papeških sodb glede milosti, apostolska veroizpoved itd (Strle 1997, 15–16).

K de fide spadajo koncilске ali papeške listine, ki si ne pripisujejo nezmotnosti, čeprav gre tu za izjave najvišjega cerkvenega učiteljstva in jih je kot take potrebno sprejeti ter vernike obvezujejo, pa vendar v tem primeru pritrditev vernikov ni nepreklicna, ker takšna cerkvena odločitev nima popolnega jamstva nezmotnosti in je še mogoče, da se v čem spremeni. Podobno je tudi z izjavami pokrajinskih koncilov, razen če bi jih papež naknadno označil kot dokončno obvezne za ves krščanski svet.¹⁷

Kadar škofje po vsem svetu zedinjeni s papežem enodušno učijo isti nauk kot od Boga razodet, ne gre za slovesno definicijo, a

se v tem primeru pri »rednem in vesoljnem učenju« izražajo verske resnice de fide (25).

Tudi papeške okrožnice so način izvrševanja rednega cerkvenega učiteljstva, čeprav vse, kar vsebujejo, še ni verska resnica. Včasih vključujejo teološke stavke, ki so v ozki zvezi z vero. Resnico, ki jo taki stavki vsebujejo, označujemo s *theologicae certe* – teološko gotovo, nimajo pa dokončne vrednosti. Okrožnica *Humani generis* glede tega le določa, da po papeževi razsodbi v sporni teološki ali nravni zadevi ne more več biti prostega razpravljanja med teologi (Strle 1997, 15).

Ob službenih objavah obstajajo tudi zasebne izjave papežev in škofov glede teoloških in nravnih vprašanj, ki pa imajo le tisto dogmatično vrednost, ki jo lahko zagotovi avtorjeva izobrazba in izkušnja (Strle, 1997, 13–16).

RESNICA – POSLEDICA VERE IN RAZUMA

Ob vsem tem je potrebno poudariti, da je temelj vseh verskih resnic – naj bodo izrečene slovesno ali zgolj zasebno – resnica sama, ki je večna in nespremenljiva ter tako presega zgodovinski trenutek razglasitve, ker je pač resnična, ker se njena stvarnost sklada z umom, ki je po svoji naravi obrnjen k resnici (FR 82; 49).

Resnica, na kateri temeljijo verske resnice, izvira tako iz nadnaravne resnice, ki se je razodela v osebi Jezusa Kristusa, (prim. Jn 14,6), in iz njegove obljube, da nas bo Sveti Duh, ki ga bo On poslal, vodil v vso resnico (prim. Jn 16,13). Ob tem pa človek ne sme zanemariti naravne resnice oz. spoznavne ali kognitivne resnice, ki jo človek spoznava na podlagi razuma, po definiciji sv. Tomaža, ki je pravzaprav tudi njena metoda: Resnica je ujemanje uma in stvari (S. th. I, 16, 1; I, 21, 2). »Modrost, ki spada med darove Svetega Duha, se razlikuje od modrosti, ki spada med pridobljene umske kreposti, saj zadnjo pridobimo s človeškim prizadevanjem, prva pa nasprotno, »prihaja od zgoraj«, kot pravi sv. Jakob. Tako se razlikuje tudi od vere, kajti vera daje svoj pristanek božji resnici sami na

sebi, medtem ko je daru modrosti lastno, da sodi v skladu z Božjo resnico.« (S. th. II-II, 45, 1 ad 2) Pravzaprav človeku naravna resnica, razsvetljena z vero, omogoča spoznanje nadnaravne Božje resnice, saj si vera in razum medsebojno pomagata, ko oba igrata vlogo prečiščevalnega rešeta ali spodbude za napredek v raziskovanju in poglobljanju resnice (FR 100).

Spoznanje resnice in priznanje te je za krščansko vero nekaj bistvenega,¹⁸ saj se je Odrešenik predstavil kot resnica in zatrdil, da resnica osvobaja (prim. Jn 8,32). Resnica je torej srčika odrešenja. Zato ni posebej čudno, da je Cerkev toliko navora namenila obrambi resnice – tudi z razglašanjem verskih resnic – in njenemu oznanjevanju, ker diakonijo resnice razume kot eno izmed svojih oblik služenja (FR 2).

Slovesne definicije vere so bile v zgodovini Cerkve najpogostejše izrečene le, ko je bilo potrebno z dokončno definicijo ovreči očitno napačno spoznane resnice oz. neresnice, ki bi popačile oz. izkrivile resnično podobo razodetega Boga, čeprav se na Boga niso direktno nanašale, ker bi bil zaklad vere na račun takšnih neresnic oziroma polresnic oropan. Redkeje so bile slovesno izrečene zgolj kot potrditev vere in nadnaravnosti. Še redkeje (če sploh kdaj) pa so bile slovesne definicije izrečene zgolj zaradi tega, ker bi bilo cerkveno učiteljstvo o kakšnem členu vere dokončno prepričano in mu nihče ne bi nasprotoval. Po navadi se je kateremu členu vere na stopnji de fide vsaj splošno nasprotovalo, da je bil kasneje po sensus universalis na podlagi razuma in Božjega razodetja razsvetljenega z nadnaravno vero, od cerkvenega učiteljstva razglašen za de fide definita, da bi vernikom razsvetljeval pot vere in jo delal varno ter zanesljivo (prim. KKC 89).

SKLEP

»Tako se vera, božji dar, kljub temu da ne temelji na razumu, temu [razumu] zagotovo ne more odreči.« (FR 67) »Kajti

vera daje svoj pristanek božji resnici sami na sebi.« (S. th. II-II, 45, 1 ad 2; FR 44) »Razum pa je po svoji naravi obrnjen k resnici in ima poleg tega v sebi na voljo sredstva za to, da jo more doseči.« (FR 49) Tako »pristanek vere, ki zajema um in voljo, ne uničuje svobodne volje vernika, ki v njem sprejme razodeto danost, ampak jo izpopolnjuje« (FR 75), ko ga vodi k resnici, ki jo spoznava iz razuma in vere, med katerima ne more biti resničnega nesoglasja, saj oba izhajata iz Stvarnika (VR 40). Tako Cerkev dogmatičnih definicij brez razuma sploh ne more izreči, niti brez razuma ne more verovati, ker želi verovati v tistega, ki se je predstavil: »Jaz sem resnica.« (Jn 14,6)

LITERATURA

- Janez Pavel II. 1999. *Vera in razum*. Ljubljana: Družina.
- Katekizem katoliške Cerkve. 2008. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.
- Koncilski odloki 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora. 2004. Ljubljana: Družina.
- Newman, J. H. 1967. V. Anton Strle: Pojem vere po nauku konstitucije o božjem razodetju. *Bogoslovni vestnik* 27: 169.
- Pojavnik, Ivan. 2018. *Novi sionski gorniki*. Ljubljana.
- Ratzinger, Joseph. 1975. *Uvod v krščanstvo*. Celje: Mohorjeva družba.
- Ratzinger, Joseph. 2007. *Jezus iz Nazareta I*. Ljubljana: Družina.
- s.v. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Modrijan: Ljubljana.
- Sorč, Ciril. 2003. *Uvodne vsebine. V: Priročnik dogmatične teologije I*. Ljubljana: Družina.
- Strle, Anton. 1967. Pojem vere po nauku konstitucije o božjem razodetju. *Bogoslovni vestnik* 27: 161–169.
- Strle, Anton. 1971. Hierarhija resnic. *Bogoslovni vestnik* 31: 20–32.
- Strle, Anton. 1971. Hierarhija resnic. *Bogoslovni vestnik* 31: 20–32.
- Strle, Anton. 1997. *Vera Cerkve*. Celje: Mohorjeva družba.

Kratice

- BR = Dogmatična konstitucija o Božjem razodetju
- C = Dogmatična konstitucija o Cerkvi
- CS = Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu
- E = Odluk o ekumenizmu
- FR = Vera in razum
- KKC = Katekizem Katoliške cerkev
- S. th. = Summa Theologiae
- SSKJ = Slovar slovenskega knjižnega jezika
- VR = Vera Cerkev

- ¹ To je učil že sv. Tomaž Akvinski: »Vsebinska vere je zajeta v obrazcu vere. Toda v tem obrazcu ni izjav, pač pa so stvari: ni namreč rečeno tam, da je Bog vsemogočen, pač pa, verujem v Boga vsemogočnega. Torej predmet verovanja ni izjava, pač pa stvar.« In: »V obrazcu vere je govora o tem, na kar se nanaša vera, v kolikor je to cilj dejanja vere, kakor je razvidno iz samega načina izražanja. Dejanje vere namreč nima za cilj izjave same, pač pa stvar; oblikujemo namreč izjave, zato da po njih pridobimo spoznanje stvari, tako v znanosti, kot v veri.« (S. th. II-II, 1, 2 ad 2)
- ² Nanj opozarja tudi okrožnica **Vera in razum**: »Razodetje uvaja v zgodovino orientacijsko točko, ki je človek ne sme prezreti, če hoče priti do tega. da bi dojel skrivnost svojega bivanja; toda po drugi strani to spoznanje neprenehoma napotuje k skrivnosti Boga, ki je duh ne more raziskati do dna, ampak jo more samo sprejeti in sprejeti v veri. Znotraj teh dveh momentov je razumu na voljo poseben prostor, ki mu omogoča, da išče in dojema, ne da bi ga omejevalo karkoli drugega kot njegova končnost pred neskončno skrivnostjo Boga« (FR 14).
- ³ Tu je potrebno opozoriti, da pojem osebne vere ne pomeni individualistične ali solistične vere, pač pa vero, ki jo vernik sam izpoveduje znotraj Cerkve skupaj s svojimi brati in sestrami v Kristusu.
- ⁴ Danes razširjeni izraz fideistične težnje je biblicizem, ki teži k temu, da bi iz branja Svetega pisma ali njegove eksegeze naredili edino veljavno referenco. Tako pride do istovetenja Božje besede s samim Svetim pismom: na ta način postane prazen nauk Cerkve, ki ga je 2. vatikanski koncil izrecno potrdil (FR 55).
- ⁵ Izročilo, o katerem govorimo na tem mestu, prihaja od apostolov in predaja naprej to, kar so ti prejeli iz Jezusovega učenja in zgleда, ter tisto, kar so se naučili po Svetem Duhu, kar vsebuje tudi celotno Staro zavezo. Prvi rod kristjanov še namreč ni imel zapisane Nove zaveze; tako Nova zaveza sama pričuje za proces živega izročanja oziroma izročila. Od tega izročila je treba razlikovati teološka, disciplinarna, liturgična ali pobožnostna »izročila« v krajevnih Cerkvah. Ta izročila sestavljajo posebne oblike, pod katerimi dobiva veliko izročilo izraze, ki so prilagojeni različnim krajem in dobam. V luči velikega izročila je pod vodstvom cerkvenega učiteljstva mogoče ta posamezna izročila ohranjati, modificirati ali tudi opustiti (KKC 83).
- ⁶ V njem se opredeljuje glede uporabe in rezultatov zgodovinsko-kritične metode in metode kanonične eksegeze znotraj biblične teologije.
- ⁷ Zaradi tega se mestoma imenuje tudi apostolsko izročilo.
- ⁸ Ohrani zapoved brez madeža in brez graje do pojavitve našega Gospoda Jezusa Kristusa.
- ⁹ Ko pričakujemo, da se bosta uresničila blaženo upanje in pojavitev slave vélikega Boga in našega odrešenika Jezusa Kristusa.
- ¹⁰ Zaklad vere (prim.: »Timótej, varuj, kar ti je zaupano. Ogiblji se posvetnih praznih govoric in protislovij »spoznanja«, ki se tako imenuje po laži.« (1 Tim 6,20); »Ohrani zapoved brez madeža in brez graje do pojavitve našega Gospoda Jezusa Kristusa.« (2 Tim 1,12.14)
- ¹¹ Eden najznamenitejših predstavnikov te vrste je zagotovo nesrečni Nestorij.
- ¹² Seveda lahko pri spoznavanju Boga uporabljamo le definicijo resnice Akvinskega: »Resnica je ujemanje uma in stvari« (S. th. I,16, 1; 21, 2).
- ¹³ Dejansko vera jasno predpostavlja, da je človeški jezik zmožen z univerzalno veljavo izraziti Božjo in presežno resničnost, čeprav z analoškimi izrazi, ki pa zaradi tega niso nič manj pomenljivi. Če ne bi bilo tako, bi Božja beseda, ki je vselej Božja beseda v človeški govorici, ne bila zmožna izraziti ničesar o Bogu. Interpretacija te besede nas ne more napotiti samo od ene interpretacije k drugi, ne da bi nam kdaj koli dopustila priti do trditve, ki bi bila preprosto resnična; brez tega ne bi bilo Božjega razodetja, ampak samo izraz človeških pojmov o Njem in o tem, kar ljudje predpostavljamo, da misli o nas (FR 84).
- ¹⁴ Posebej aleksandrijska šola je izrazito razlikovala med resnicami, ki naj jih izrecno in jasno spoznajo preprosti kristjani, in takimi resnicami, ki jih je mogoče spoznati le z globljim razmišljanjem in ni potrebno, da bi bile posredovane vsem kristjanom, čeprav ne smemo misliti, da bi cerkveni očetje pri tem razlikovanju zahajali v neakšno ustvarjanje razredov med kristjani višje in nižje stopnje. V tem oziru bi se lahko veliko naučili tudi iz katehez sv. Cirila Jeruzalemskega (Strle 1971, 22).
- ¹⁵ Denimo dogma o Marijinem svetem Božjem materinstvu govori direktno o Mariji, indirektno pa potrjuje Kristusovo božanstvo. Torej je s to dogmo cerkveno učiteljstvo zaščitilo predvsem nauk in resnico o Kristusovem božanstvu.
- ¹⁶ Dogmatične izjave so sicer včasih odvisne od kulture obdobja, ko so bile sprejete, vendar oblikujejo stalno in dokončno resnico (FR 95).
- ¹⁷ To se je denimo zgodilo z izjavami pokrajinskih koncilov v Kartagini leta 397, v Orangeu leta 529 in v Rimu leta 649.
- ¹⁸ »S srcem namreč verujemo, in tako smo deležni pravičnosti, z usti pa izpovedujemo vero, in tako smo deležni odrešenja« (Rim 10,10).

